

Θωμάς Ακινάτος, *Σούμα Θεολογική*¹, από την έκδοση:

St. Thomas Aquinas, *Summa Theologica*,

translated by the Fathers of the English Dominican Province, London: Sheed & Ward, 1948

Volume 1, 1st Part (Questions 1-119), pp. 48-50

(Μετάφραση από την Αγγλική: Παναγιώτης Παύλος²)

Ζήτημα 12^ο : Πώς ο Θεός είναι γνωστός σε εμάς

Σε 13 Άρθρα

Ως τώρα θεωρήσαμε τον Θεό όπως ο ίδιος είναι καθ' Εαυτόν. Τώρα προχωρούμε να εξετάσουμε κατά ποιόν τρόπο ο Θεός είναι, σύμφωνα με την γνώση των δημιουργημάτων. Προς τούτο, ακολουθούν δεκατρία σημεία διερεύνησης. 1) Μπορεί κάποιος κτιστός νους να δει την ουσία του Θεού; 2) Μπορεί η ουσία του Θεού να ιδωθεί από τον νου μέσω κάποιας κτιστής εικόνας; 3) Μπορεί η ουσία του Θεού να ιδωθεί από τον σωματικό οφθαλμό; 4) Μπορεί κάποια κτιστή νοερά ουσία να είναι επαρκής στο να δει με τις δικές τις φυσικές δυνάμεις την ουσία του Θεού; 5) Άραγε, ένας κτιστός νους χρειάζεται κάποιο κτιστό φως προκειμένου να δει την ουσία του Θεού; 6) Από αυτούς που βλέπουν τον Θεό υπάρχει κάποιος που τον βλέπει πιο τέλεια από τους άλλους; 7) Μπορεί ένας κτιστός νους να συλλάβει την ουσία του Θεού; 8) Άραγε, όταν ένας κτιστός νους θεωρεί την ουσία του Θεού, γνωρίζει τα πάντα μέσα σε αυτήν; 9) Άραγε, αυτό που γνωρίζεται εκεί (στην ουσία του Θεού) γνωρίζεται δια ομοιοτήτων; 10) Άραγε, ο κτιστός νους γνωρίζει αμέσως αυτό που βλέπει στον Θεό; 11) Άραγε, στην κατάσταση της παρούσας ζωής μπορεί

---

¹ Για την καλύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο σκέφτεται και γράφει ο Ακινάτης, αξίζει να αναφερθεί συνοπτικά ότι η δομή του παρόντος αποσπάσματος διέπεται από την τυπική φόρμα της Σούμας: **α)** Διαίρεση του Περιεχομένου της Θεολογίας του Ακινάτου σε **5 βιβλία**, τα οποία **β)** απαρτίζονται από **Ζητήματα (Ερωτήσεις)** που με τη σειρά τους αποτελούνται από, **γ)** ένα εισαγωγικό περίγραμμα της ερώτησης που περιέχει και αναφορά των τίτλων των Άρθρων, και **δ)** τα **Άρθρα**, των οποίων ο αριθμός ποικίλει από Ερώτηση σε Ερώτηση. Κάθε Άρθρο υποδιαιρείται σε **ι) Ενστάσεις** (από 2 έως 4 περίπου), στις οποίες ο Ακινάτης συνοψίζει τα αντεπιχειρήματα των θέσεων που πρόκειται να υπερασπιστεί, **ii)** σε μια πρόταση **Εκ του Αντιθέτου**, η οποία προβάλλει την βασική γραμμή ή την βάση του δικού του επιχειρήματος, **iii)** εν συνεχεία ακολουθεί μια **ανάπτυξη ως απάντηση στο περιεχόμενο των θέσεων** που διέπουν τις ανωτέρω ενστάσεις, και η ανάπτυξη λήγει με μια συμπερασματική πρόταση που αποτυπώνει την θέση του Ακινάτη, και **iv)** μετά από αυτά και με βάση αυτά, ακολουθούν **Αποκρίσεις** σε όσες Ενστάσεις έχουν προηγουμένως αναπτυχθεί.

² Υποψήφιος Διδάκτωρ Φιλοσοφίας – Επιστημονικός Συνεργάτης Τμήματος Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο του Όσλο, Νορβηγία.

κάποιος άνθρωπος να δει την ουσία του Θεού; 12) Άραγε, μπορούμε σ αυτήν την ζωή να γνωρίσουμε τον Θεό με φυσικό λόγο (natural reason); 13) Υπάρχει σε αυτήν την ζωή οιαδήποτε γνώση του Θεού διαμέσου της χάριτος (grace) η οποία να υπερβαίνει την γνώση διαμέσου φυσικού λόγου;

Πρώτο Άρθρο: Μπορεί Κάποιος Κτιστός Νους να δει την Ουσία του Θεού;

Προχωρούμε λοιπόν, στο Πρώτο Άρθρο: -

Ένσταση 1^η: Φαίνεται ότι κανείς κτιστός νους δεν μπορεί να δει την ουσία του Θεού. Διότι ο Χρυσόστομος [*14^η Ομιλία στον Ευαγγελιστή Ιωάννη*], σχολιάζοντας το *Κατά Ιωάννην* 1, 18 (*Θεόν οὐδείς ἑώρακεν πώποτε*), λέει: *Όχι μόνον προφήτες, αλλά ούτε άγγελιοι ούτε αρχάγγελλοι έχουν δει τον Θεό. Διότι πώς μπορεί το κτιστό να δει το άκτιστο;* [Το πρωτότυπο του Αγίου Χρυσοστόμου έχει ως εξής: *Ἐπει αὐτὸ ὅπερ ἐστὶν ὁ Θεός, οὐ μόνον προφήται, ἀλλ' οὐδὲ ἄγγελοι εἶδον, οὔτε ἀρχάγγελοι...* Ἡ γὰρ κτιστὴ φύσις ἅπανσα πῶς καὶ ἰδεῖν δυνήσεται τὸν ἄκτιστον;], PG 59: 98, 22-24 και 34-36]. Ο Διονύσιος (*Περί Θείων Ονομάτων* i), επίσης, λέει, μιλώντας για τον Θεό: *Ούτε αίσθηση, ούτε εικόνα, ούτε γνώμη, ούτε λόγος, ούτε γνώση υπάρχει του Θεού* [Το πρωτότυπο του Αρεοπαγίτη έχει ως εξής: *πᾶσι δὲ αὐτὴ (ἢ θεαρχία) καθόλου ἄληπτος καὶ οὔτε αἰσθησις αὐτῆς ἔστιν οὔτε φαντασία οὔτε δόξα οὔτε ὄνομα οὔτε λόγος οὔτε ἐπαφή οὔτε ἐπιστήμη, Περί Θείων Ὀνομάτων, I.5*].

Ένσταση 2^η: Επιπλέον, κάθε άπειρο, είναι, ως τέτοιο, άγνωστο. Αλλά ο Θεός είναι άπειρος, όπως δείξαμε ανωτέρω (Ερώτηση 7, Άρθρο 1). Επομένως, είναι καθ' Εαυτόν άγνωστος.

Ένσταση 3^η: Επιπλέον, ο κτιστός νους γνωρίζει μόνον υπάρχοντα πράγματα. Διότι αυτό που πρωτίστως εμπίπτει στην αντίληψη του νοός είναι το όν. Τώρα, ο Θεός δεν είναι κάτι το οποίο υπάρχει. Αλλά είναι μάλλον υπερ-ύπαρξη, καθώς λέει ο Διονύσιος (*Περί Θείων Ονομάτων*, IV). Επομένως, ο Θεός δεν είναι κατανοητός αλλά υπερβαίνει κάθε νου (υπέρ έννοϊαν).

Ένσταση 4^η: Επιπλέον, θα πρέπει να υπάρχει κάποια αναλογία μεταξύ γνωρίζοντος και γνωριζομένου, καθώς το γνωριζόμενον είναι η τελειότητα του γνωρίζοντος. Όμως καμμία αναλογία δεν υπάρχει μεταξύ κτιστού νοός και Θεού, διότι υπάρχει άπειρη απόσταση μεταξύ τους. Επομένως, ο κτιστός νους δεν μπορεί να δει την ουσία του Θεού.

Αντιθέτως, έχει γραφεί: *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς ἔστι (Ιωάννου 1^η επιστολή, κεφ. 3, στ. 2).*

Απαντώ ότι, εφόσον κάθε τι είναι γνωρίσιμο σύμφωνα με το ότι είναι εν ενεργεία, ο Θεός, ο Οποίος είναι Καθαρή Ενέργεια (*Actus Purus*) χωρίς καμμία μίξη του δυνάμει, είναι καθ' εαυτόν απολύτως γνωρίσιμος. Αλλά αυτό το οποίο είναι απολύτως γνωρίσιμο καθ' εαυτόν, μπορεί να μην είναι γνωρίσιμο από ένα συγκεκριμένο νου, δεδομένης της υπερβολής του αντικειμένου νόησης σε σχέση προς τον νου. Παραδείγματος χάριν, ο ήλιος, ο οποίος είναι υπερβαλλόντως ορατός, δεν μπορεί να οραθεί από την νυχτερίδα λόγω της υπερβολής του φωτός του.

Επομένως, ορισμένοι οι οποίοι το συλλογίστηκαν αυτό, υποστήριξαν ότι κανείς κτιστός νους δεν μπορεί να δει την ουσία του Θεού. Αυτή η άποψη, ωστόσο, δεν είναι υποστηρίξιμη. Διότι, όπως η υπέρτατη ομορφιά του ανθρώπου συνίσταται στην χρήση της υπέρτατης λειτουργίας του, δηλαδή στην λειτουργία του νοός του, εάν υποθέσουμε ότι ο κτιστός νους δεν θα μπορούσε ποτέ να δει τον Θεό, τότε δεν θα μπορούσε εξίσου να επιτύχει την ομορφιά, ή η ομορφιά θα συνίστατο σε κάτι άλλο πέραν του Θεού. Αλλά αυτό είναι αντίθετο στην πίστη. Διότι, η υπέρτατη τελειότητα του λογικού κτίσματος έγκειται σε αυτό που είναι το θεμέλιο του είναι του, εφόσον ένα όν είναι τέλειο στο βαθμό που κατορθώνει την αρχή του. Επιπλέον, κάτι τέτοιο θα ήταν αντίθετο και προς τον λόγο. Διότι, σε κάθε άνθρωπο εδρεύει μια φυσική επιθυμία να γνωρίσει την αιτία κάθε αποτελέσματος το οποίο ο άνθρωπος βλέπει. Κι έτσι εγείρεται ο θαυμασμός στους ανθρώπους. Αλλά εάν ο νους του λογικού κτίσματος δεν μπορούσε να αναχθεί έως της πρώτης αρχής των όντων, τότε η φυσική επιθυμία θα παρέμενε μάταια.

Άρα, θα πρέπει να θεωρηθεί απολύτως δεδομένο το ότι αυτός που είναι ευλογημένος [blessed] βλέπει την ουσία του Θεού.

Απόκριση στην 1^η Ένσταση: Και οι δύο αυτές αυθεντίες [*Αγ. Χρυσόστομος και Αρεοπαγίτης*], μιλούν για την θεωρία που προκύπτει από την κατανόηση (vision of comprehension). Έτσι, ο Διονύσιος, αμέσως πριν από την ανωτέρω παραπομπή, προϋποθέτει: *Είναι [η Θεαρχία] καθ' ολοκληρίαν ακατανόητη από τους πάντες*, κλπ. Παρομοίως, ο Χρυσόστομος, μετά την ανωτέρω παράθεση, λέει: *Το λέει αυτό [εννοείται, ο Χρυσόστομος αναφερόμενος στον Ευαγγελιστή Ιωάννη] μιλώντας για την ακριβέστατη θεωρία του Πατέρα, η οποία είναι τόσο τέλεια θεώρηση και κατανόηση όπως αυτή που ο Πατέρας έχει για τον Γιο του* (το πρωτότυπο του Αγ. Χρυσόστομου έχει ως εξής: *Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς [ο Ευαγγελιστής Ιωάννης] πάλιν φησὶν, Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός. Τί οὖν; πάντες ἐν ἀγνοίᾳ ἑσμέν; Μὴ γένοιτο· ἀλλ' οὕτως οὐδεὶς οἶδεν ὡς ὁ Υἱός. Ὡσπερ οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ πολλοὶ κατὰ τὴν ἐγκωροῦσαν αὐτοῖς ὄψιν, τὴν δὲ οὐσίαν οὐδεὶς ἐθεάσατο· οὕτω καὶ νῦν ἴσμεν πάντες μὲν τὸν Θεὸν, τὴν δὲ οὐσίαν*

οὐδείς οἶδεν ὃ τί ποτέ ἐστιν, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ γεννηθεὶς ἐξ αὐτοῦ. Γινώσκον γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἀκριβῆ λέγει θεωρίαν τε καὶ κατάληψιν, καὶ τοσαύτην ὄσσην ὁ Πατὴρ ἔχει περὶ τοῦ Παιδός.)

Απόκριση στην 2^η Ἐνσταση: Ἡ ἀπειρία τῆς ὕλης που δεν τελειοποιήθηκε ἀπὸ τὴν μορφή, εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἀγνωστή, διότι πᾶσα γνώση προέρχεται ἀπὸ τὴ μορφή. Ἐνῶ ἡ ἀπειρία τῆς μορφῆς που δεν περιορίζεται ἀπὸ ὕλη εἶναι καθ' ἑαυτὴν υπέρτατα γνωστή. Ὁ Θεός εἶναι Ἄπειρος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, καὶ ὄχι κατὰ τὸν πρῶτο τρόπο: αὐτὸ προκύπτει ἀπ' ὅσα ἔχω πει ἀνωτέρω (Ερώτηση 7, Ἄρθρο 1).

Απόκριση στην 3^η Ἐνσταση: Ὁ Θεός δεν λέγεται ὅτι δεν ὑπάρχει ὡσάν να μην υπήρχε καθόλου, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὑπάρχει υπεράνω παντός υπαρκτού, στὸν βαθμὸ που ὁ Ἴδιος εἶναι ἡ Ὑπαρξὴ Του. Ἐτσι, δεν συνεπάγεται ὅτι δεν μπορεῖ καθόλου να γνωσθεῖ, ἀλλὰ ὅτι ὁ Ἴδιος υπερβαίνει πᾶν εἶδος γνώσεως. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ Ἴδιος δεν εἶναι κατανοητός.

Απόκριση στην 4^η Ἐνσταση: Ἡ ἀναλογία εἶναι διττὴ. Κατὰ μιὰ ἔννοια, σημαίνει μιὰ ὀρισμένη σχέση μιᾶς ποσότητος πρὸς μιὰ ἄλλη, ὅπως ἀκριβῶς τὸ διπλάσιο, τριπλάσιο καὶ ἴσο εἶναι εἶδη ἀναλογίας. Κατὰ μιὰ ἄλλη ἔννοια, κάθε σχέση ἐνός πράγματος με κάτι ἄλλο καλεῖται ἀναλογία. Καὶ με αὐτὴν τὴν ἔννοια, μπορεῖ να ὑπάρχει μιὰ ἀναλογία τοῦ κτίσματος πρὸς τὸν Θεό, στὸ βαθμὸ που τὸ κτίσμα σχετίζεται με Αὐτόν ὅπως τὸ αἰτιατὸ σχετίζεται με τὸ αἶτιο, καὶ ὅπως τὸ δυνάμει σχετίζεται με τὸ ἐνεργεία. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ὁ κτιστὸς νοῦς μπορεῖ να ἔχει κατ' ἀναλογίαν γνώση τοῦ Θεοῦ.